

Що записано в книгу життя (скорочено)

Михайло Коцюбинський

Михайло Коцюбинський

Оповідання "Що записано в книгу життя"

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Баба мусила злазити з печі, бо онука заслабла і потребувала тепла. Місця на лаві у тісній хаті не було, тому лягла на підлозі. Син і невістка наче не бачили того. З підлоги все виглядало великим: діти, синові чоботи, босі ноги невістки, що ставали перед самим обличчям та закривали увесь світ. Коли одчинялися двері, стовп білої пари стелився по долівці, закриваючи все, і здавалось, що така має бути і смерть. Не докличеться баба смерті. Чоловіка забрала, задушила семеро дітей, ось-ось не видно, як по онуку прийде. Про бабу забула.

Довгими ночами, коли по бабі бігали миші і таргани, вона тужливо зітхала. Невістка сердилась, що не давала їм спати. Баба чула своє маленьке тіло, якому твердо і зимно лежати долі, на тоненькій ряднині, у вогкім кутку. Нащо вона? Кому потрібна? Небагато місця займає баба на світі, а всім заважає. Небагато з'їсть хліба, а їй те при нужді велике. Часом баба прохала молока, але невістка лише сміялася. Молока навіть слаба дитина не бачить. Врешті невістка хапала віник і закривала бабу хмарою пилу.

Вдень бабу обсідали п'ятеро дітей і просили розказати казку. Дітям було скучно від казок, вони питали бабу, коли вона помре. Потому спинались до мисника, толочили ніжками груди і засипали очі кришками з хліба. Невістка і син переживали за похорон баби: попові плати, дошки дорогі, а люди скільки з'їдять та вип'ють... Одна була розвага в баби: коли відчиняли двері, заходила зозулястенька курка і клювала крихти хліба з руки баби. Курку били по спині і проклинали.

Одного дня баба покликала сина Потапа, сказала, що пора вмирати. Син сердився, бо баба раз казала вже кликати попа, та лиш гроші дурно дали. Баба наважилася сказати: "Одвези мене в гай. Тепер зима, швидко застигну". Син не погодився.

Та коли він ліг спати, його облягли думки, як колись діти вбивали батьків. Вивозили в ліс або на поле і там покидали, поки не прийде смерть. Нащо життя старому? Старе мусить вмирати, молоде жити.

Потап не міг заснути. Крутився, здіймав голову з лави і посилав вуха в куток, під мисник. Там було тихо. І раптом йому здалося, що вже по всьому. Мати в гаю, в хаті більше простору, нема того стогнання, зайвого рота, нема вічної думки, де взяти на похорон грошей. Йому аж легше стало. Але почувся бабин стогін...

Зранку треба було возити гній. І він возив, важко ступаючи біля саней. Рано покинув роботу і спитав маму, чи не передумала, чи твердо вирішила, сама, їхати в гай. Баба сказала, що так. Почали бабу готувати до смерті: мили, вбирали в чисту сорочку, син навіть дістав вербну воскову свічку.

Баба лежала готова на лаві, суха, маленька, як справлена курка, з хрестом на грудях, – і чисті п'яти стирчали з-під чорної вовни запаски, як в неживої. Син підійшов до баби, поцілував руку і губи, а вона благословила його сухими руками. Тепер підходили всі, молодиця і діти, і цілували бабу.

Потап взяв маму на руки і виніс. На санях було сінце. Потап підмостив його бабі під боки, покрити її веретою. Жінка нагадала, щоб Потап не забув забрати додому верета.

Баба питала, чи вони їдуть Микитиним полем, бо колись той Микита сватав її. Коли приїхали, син одійшов у гай, поринаючи глибоко в сніг і шукаючи місця. Вибрав під дубом, на гладенькім горбку. Наніс сюди сіна, зробив для мами ложе і поклав стару навзнаки. Хотів накрити веретою ноги, але вона не дала: в хазяйстві вдома згодиться. Але син роздумав і покрити маму до голови. Вона покірно витягла руки поверх верети, а він склав їх на грудях, як у мерця. Потому засвітив свічку і застромив між пальці. Встав на коліна, просто у сніг, і ткнувся лицем в зложені руки. Син промовив: "Простіть мене, мамо". Баба простила і сказала ще не різати зозулястої курки. З напівзгаслого ока у баби стікала сльоза.

Син упав з розгону на сани і вдарив коняку. Коли оглянувся назад, свічка тихо і рівно палала поміж деревами. Раптом прийшов на пам'ять один дитячий день. Була неділя. Вся хатина сповнена сонцем. Його кортіло швидше до хлопців і страх не хотілось змінити чорного хустя. Але мати зловила, і хоч він плакав, наділа на нього чисту сорочку. Розчесала волосся і вже на порозі за пазуху вклала гарячий пиріг. Пиріжок пік йому груди, але він вийняв його на вулиці, тільки як був серед хлопців. Йому було приємно, що всі дивились, як він кусав пиріг і виколупував пальцем зсередини сливи.

Ще було гарно, як тато померли. Зібралось багато людей, їли капусту, пахло коливо медом, і чорніли на ньому, як мухи, родзинки. Тоді він наївся.

З'явилася думка, що винесли маму на кладовище, з коругвами, з попами, похристиянськи. В хаті народ. Смачно парує страва. Усі п'ють за померлу. Синові зробилось душно.

Думав про гріх, про душу, про молитви церковні, християнські звичаї. "Шануй батька і матір твою..."

Хати вже виднілись. Тоді він раптом піднявся на санях, подивився вперед, озирнувся назад себе і завернув круто коняку, назад, по бабу...